

- Κύρια μέθοδος παρέμβασης -

«Παρέμβαση στην τάξη εστιασμένη στις ανάγκες»

Δρ. Παναγιώτης Βαρσάμης

Θεσσαλονίκη, Ιανουάριος 2017

- Προσωρινή έκδοση -

Άδεια έργου

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>

1. Πρόλογος

Η κύρια μέθοδος παρέμβασης βασίζεται σε ένα παλαιότερο μοντέλο, το οποίο παρουσιάστηκε σε συνέδριο (Βαρσάμης & Χάλιος, 2016), ύστερα από χρόνια εφαρμογής σε τάξεις και μέσα από διαρκή αντιπαραβολή θεωρίας και πράξης. Οι διαφορές που υπάρχουν μεταξύ του παλαιότερου και του σημερινού μοντέλου επισημαίνονται μέσα στο κείμενο. Η κύρια μέθοδος παρέμβασης εφαρμόζεται στην ολομέλεια του τμήματος. Όταν ο/η εκπαιδευτικός και οι μαθητές/-ριες εξοικειωθούν με την μέθοδο, τότε μπορούν να δουλέψουν και σε ομάδες. Αν σε ένα τμήμα τα προβλήματα είναι πολύ έντονα για να γίνει η παρέμβαση στην ολομέλεια, τότε θα πρέπει να γίνει σε μικρότερες ομάδες μαθητών/-ριών, σε διαφορετικό χρόνο μέσα στην ημέρα. Παρομοίως, σε ένα τμήμα που έχει προβλήματα με έναν/μία συγκεκριμένο/-η εκπαιδευτικό, τότε αυτός οφείλει να συμμετέχει πλήρως στην παρέμβαση. Ακόμη, στις περιπτώσεις, όπου η συμμετοχή των γονέων κρίνεται αναγκαία, τότε μπορεί η παρέμβαση να γίνει και στους γονείς.

Οι αξιώσεις ως προς τα προσδοκώμενα αποτελέσματα της παρέμβασης περιορίζονται από τον χαρακτήρα αυτής: πρόκειται για μια ομαδική παρέμβαση αντιμετώπισης προβλημάτων, όπου μπορούν να υπάρξουν πρόσωπα που για διάφορους λόγους δεν θα ανταποκριθούν σε αυτήν. Σε μια τέτοια περίπτωση, τα πρόσωπα αυτά θα πρέπει να παραπεμφθούν σε ατομική συμβουλευτική. Επιπλέον, η επιτυχία της παρέμβασης εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από το πόσο ολοκληρωμένα και ποιοτικά θα την εφαρμόσει ο/η εκπαιδευτικός. Επίσης, είναι καίριας σημασίας το κλίμα της τάξης και το υποστηρικτικό στυλ αλληλεπίδρασης του/της εκπαιδευτικού, τα οποία οικοδομούνται, αφενός μεν βάσει των οδηγιών της θεωρίας και της εξάσκησης στο σεμινάριο, αφετέρου δε, μέσω της ουσιαστικής υλοποίησης των προηγούμενων σχεδίων μαθήματος (αυτά βρίσκονται στον ιστοχώρο του σεμιναρίου, στον τομέα «Πρόληψη»).

1. Εισαγωγή

Μπορείτε να εισάγετε το τμήμα στη διαδικασία που θα ακολουθήσει, λέγοντας τα παρακάτω:

Σήμερα, θα ήθελα να κάνουμε μια συζήτηση για τα θέματα που απασχολούν το τμήμα μας. Ίσως να αναρωτιέστε, γιατί να κάνουμε κάτι τέτοιο. Πιστεύω ότι μπορούμε να βρούμε κάποιες λύσεις, έστω και λίγες. Είναι πολύ σημαντικό, οι λύσεις να βγουν από εμάς και για εμάς! Κάτι τέτοιο μπορεί να μας βοηθήσει να εξελιχθούμε ως τμήμα. Σίγουρα, σε τέτοιου είδους συζητήσεις, δεν υπάρχει αυτό που λέμε «αντικειμενική πραγματικότητα». Αυτό που έχει σημασία, είναι το πως βλέπει ο/η καθένας/καθεμία μας τα ζητήματα που θα θίξουμε. Είμαστε διαφορετικοί μεταξύ μας και είναι εντάξει, αν έχουμε διαφορετικές απόψεις. Επομένως, έχει μεγάλη αξία να συμμετέχουμε όλοι και όλες. Στην πορεία, θα κάνουμε και μερικές βιωματικές δραστηριότητες για να εξετάσουμε, το πόσο κάποιες λύσεις μας ταιριάζουν και μπορούν να εφαρμοστούν στο τμήμα μας.

Θα ήθελα να σας τονίσω, ότι όσα θέματα αφορούν οικονομικά, κτηριακά και άλλα συναφή ζητήματα, θα πρέπει να συζητηθούν με άλλα πρόσωπα, όπως είναι ο/η Διευθυντής/-ρια. Επομένως, προτείνω να επικεντρωθούμε σε ζητήματα που αφορούν άμεσα σε εμάς και που μπορούμε άμεσα να κάνουμε κάτι για αυτά. Τέτοια ζητήματα έχουν να κάνουν συνήθως με την καθημερινή λειτουργία της τάξης, με τη διαδικασία του μαθήματος, με τις σχέσεις μεταξύ των μαθητών (μέσα στην τάξη, αλλά και μέσα στο σχολείο), με τις σχέσεις μεταξύ μαθητών και καθηγητών, και γενικότερα με την μαθησιακή, προσωπική και κοινωνική μας εξέλιξη.

Συνεπώς, προτείνω να καταγράψουμε τα ζητήματα που μας απασχολούν ή μας ενοχλούν, και στη συνέχεια να αναζητήσουμε όλοι μαζί κάποιες λύσεις. Θα ήθελα ένας/μία από εσάς να κρατήσει πρωτόκολλο, δηλαδή να γράψει σε ένα φύλλο χαρτί, ό,τι γράφουμε στον πίνακα. Όλα αυτά που θα γράψουμε, θα αποτελέσουν τον χάρτη λύσεων της τάξης μας. Στο τέλος της συζήτησης, εγώ με τον/την μαθητή/-ρια που κράτησε πρωτόκολλο θα καθαρογράψουμε τον χάρτη λύσεων και θα σας τον μοιράσουμε σε φωτοτυπίες. Σας παρακαλώ να είστε σύντομοι και περιεκτικοί ώστε η συζήτηση να προχωρήσει εύκολα και ουσιαστικά.

Σημείωση: Ίσως κάποιοι/-ες από τους/τις μαθητές/-ριες να αντιδράσουν μωδιασμένα και να αποφεύγουν τη συμμετοχή, ιδιαίτερα αν δεν έχουν προηγηθεί στο τμήμα σας τα σχέδια μαθήματος που αφορούν στην πρόληψη (βλέπε ιστοσελίδα σεμιναρίου). Ωστόσο, όταν δουν ότι ο/η καθηγητής/-ρια ενδιαφέρεται πραγματικά να βελτιώσει το κλίμα της τάξης και ότι αρχίζουν να υλοποιούνται κάποιες λύσεις, τότε θα αναθαρρήσουν και θα πειστούν ότι η συμμετοχή τους αξίζει τον κόπο.

Σημειώσεις, προσαρμογές, παρατηρήσεις:

2. Προσδιορισμός ζητημάτων

Ο στόχος της πρώτης φάσης της παρέμβασης είναι να ανοιχτούν οι μαθητές/-ριες και να αναφέρουν ό,τι σχετικό τους απασχολεί. Στην αρχή, μπορεί οι περισσότεροι/-ες μαθητές/-ριες να είναι επιφυλακτικοί/-ές και έτσι να αναφέρουν μόνο τετριμμένα θέματα, είτε να διστάζουν να θίξουν φλέγοντα ζητήματα. Ωστόσο, όταν δουν κάποιους/-ες να παίρνουν την πρωτοβουλία, τότε θα αρχίσουν να συμμετέχουν ενεργά. Σε αυτό το άνοιγμα βοηθούν και οι ερωτήσεις του/της καθηγητή/-ριας (βλέπε παρ. 2.1). Τα ζητήματα καταγράφονται στον πίνακα της τάξης με τη μορφή που υπάρχει στην επισύναψη (βλέπε το αρχείο: Παράδειγμα Πίνακα). Τα ζητήματα που απασχολούν τους/τις μαθητές/-ριες καταγράφονται μεν επιγραμματικά, αλλά όσο πιο περιεκτικά και εύστοχα γίνεται. Διατυπώνουμε τα ζητήματα με τρόπο που να συμφωνεί η τάξη. Στον πίνακα, καταγράφουμε τα ζητήματα αραιά ώστε αν έχουμε κάποια νέα αναφορά που να ταιριάζει πολύ με ένα ήδη υπάρχον ζήτημα, να την γράψουμε κοντά στο ήδη υπάρχον. Εξ άλλου, όταν ο τελικός πίνακας (χάρτης λύσεων) θα καθαρογραφεί, τα συναφή ζητήματα (και οι λύσεις τους) θα μπουνε το ένα κοντά στο άλλο. Μπορούμε να βάλουμε έναν τίτλο για κάθε ομάδα ζητημάτων (βλέπε το αρχείο: Παράδειγμα Πίνακα).

Σε αυτή τη διαδικασία, μπορούν να προκύψουν και ζητήματα που αφορούν στο «Ενδιαφέρον Μάθημα», το οποίο έχουμε ήδη καλύψει στο σεμινάριο. Οφείλουμε να συμπεριλάβουμε οποιοδήποτε ψυχοκοινωνικό ζήτημα θέσουν οι μαθητές, εφόσον επηρεάζει την καθημερινή τους λειτουργικότητα στο σχολείο. Συνήθως, τα ζητήματα που έρχονται στην επιφάνεια αφορούν σε προβλήματα αυτονομίας/έκφρασης, επιδεξιότητας/ικανότητας και συσχέτισης/επιρροής (για περισσότερα, βλέπε το θεωρητικό μέρος του σεμιναρίου).

Προσοχή: Αν μαζευτούν πάνω από τρεις ομάδες ζητημάτων, τότε θα πρέπει να γίνει καλύτερη ομαδοποίηση, είτε ένα σύντομο ψήφισμα, για το ποια ζητήματα θεωρούνται σημαντικότερα και θα εξεταστούν στη σημερινή συζήτηση (τα υπόλοιπα ζητήματα θα πρέπει να συζητηθούν σε νέα συνάντηση). Σύμφωνα με τη Θεωρία του Αυτοκαθορισμού, τα ζητήματα μπορούν να είναι πολλά, αλλά πάντα είναι αλληλένδετα μεταξύ τους (δηλαδή, να αποτελούν κομμάτια του ίδιου πάζλ).

Σημείωση: Παρατηρήστε τον ορισμό του ρήματος «ενοχλώ», το οποίο χρησιμοποιείται συχνά στις ενδεικτικές ερωτήσεις (βλέπε παράγραφο 2.1). «Ενοχλώ» σημαίνει ότι προκαλώ σε κάποιον ένα δυσάρεστο (άσχημο) συναίσθημα, π.χ. προκαλώ στενοχώρια, δυσφορία, δυσθυμία, δυσαρέσκεια κ.λπ., είτε διαταράσσω την ψυχική ηρεμία κάποιου (Μπαμπινιώτης, 2002). Πολλές φορές το ρήμα αυτό συναντάται στο πλαίσιο του εκφοβισμού. Σύμφωνα με τον επικρατέστερο ορισμό, ο εκφοβισμός (νταηλίκι) και η βία αποτελούν μορφές μιας απρόκλητης και επαναλαμβανομένης επιθετικής συμπεριφοράς που αποσκοπεί στη φυσική, συναισθηματική κ.λπ. βλάβη κάποιου άλλου προσώπου. Επιπλέον, αυτή η συμπεριφορά χαρακτηρίζεται από σκοπιμότητα, επανάληψη και διάρκεια στον χρόνο, τη στιγμή που υπάρχει μια σαφής διαφορά δύναμης μεταξύ θύματος και θύτη (ή θυτών). Σε καταστάσεις που εμπίπτουν στον άνωθεν ορισμό, είναι σαφώς δύσκολο για το θύμα να υπερασπίσει τον εαυτό του αποτελεσματικά. Άρα, εφόσον δεν πρόκειται για κάποιου είδους πραγματικά αμοιβαίο αστείο, ούτε για κάποια σύγκρουση (όπου υπάρχει ίση δύναμη μεταξύ των δύο πλευρών), τότε υπάρχει σαφής παρενόχληση και συναισθηματική επιβάρυνση του θύματος (Olweus, 2002).

Εφόσον γνωρίζετε αρκετά καλά το τμήμα, θα είστε σε θέση να κάνετε νύξεις για ζητήματα που ξέρετε ότι απασχολούν τους/τις μαθητές/-ριες, αλλά αποφεύγουν να τα θίξουν. Με τον όρο "νύξεις" θεωρούμε κάποιες σύντομες αναφορές που μπορείτε να κάνετε σκόπιμα (Μπαμπινιώτης, 2002) ώστε να παρακινήσετε τους/τις μαθητές/-ριες να ανασύρουν κάποια προβλήματα στην επιφάνεια. Ωστόσο, με τον όρο «νύξεις» δεν εννοούμε να επιβάλλετε ζητήματα που οι μαθητές δεν επιθυμούν να θίξουν

στην παρούσα στιγμή. Κάτι τέτοιο είναι απολύτως σεβαστό! Βέβαια, από τη στιγμή που συμμετέχετε στη διαδικασία ως αναπόσπαστο μέλος του τμήματος, έχετε το αναφαίρετο δικαίωμα να βάλετε και εσείς κάποιο ζήτημα στον πίνακα, εφόσον είναι κάτι που σας προβληματίζει στην καθημερινή σας δουλειά με το συγκεκριμένο τμήμα. Όμως, μην βιαστείτε να κάνετε κάτι τέτοιο. Δώστε χρόνο στους/στις μαθητές/-ριές σας να προβληματιστούν και να αναδείξουν τα ζητήματα. Με αυτόν τον τρόπο τους προσφέρετε τη δυνατότητα να βιώσουν αυτονομία και ικανότητα.

Επίσης, εφόσον γνωρίζετε αρκετά καλά το τμήμα, θα είστε σε θέση να ανιχνεύστε και να διαχειριστείτε εύκολα όποιες ασάφειες και αντιστάσεις παρουσιαστούν (βλέπε παρ. 2.1). Τέλος, στην παρούσα φάση της παρέμβασης, δίνουμε προτεραιότητα στα άμεσα και πραγματικά ζητήματα που αφορούν τους/τις μαθητές/-ριες του τμήματος και που συμβαίνουν εντός ή/και εκτός της τάξης (και όχι τόσο σε ζητήματα που, μεν επηρεάζουν τους/τις μαθητές/-ριες της τάξης, αλλά αφορούν σε γενικότερες λειτουργίες του σχολείου ή του εκπαιδευτικού συστήματος). Όπως και σε όλα τα προηγούμενα σχέδια μαθήματος, το στυλ αλληλεπίδρασης του/της καθηγητή/-ριας με τους/τις μαθητές/-ριες διαπνέεται από την αποδοχή (μη λογοκρισία) όλων των αιτιολογημένων απόψεων. Περισσότερα στοιχεία και διευκρινήσεις δίνονται στο σεμινάριο.

2.1 Ενδεικτικές ερωτήσεις

Κύριες ερωτήσεις:

- Πως είναι τα πράγματα στην τάξη μας; Ποιες δυσκολίες (ποια ζητήματα) σας απασχολούν;
- Υπάρχει κάτι που σας ενοχλεί στη σχολική σας καθημερινότητα, εντός ή εκτός της τάξης;
- Υπάρχει κάτι που σας πληγώνει ή σας θυμώνει στο σχολείο, εντός ή εκτός της τάξης μας;
- Τι άλλο μπορεί να συμβαίνει, το οποίο σας κάνει να νιώθετε άσχημα ή/και απογοητευτικά;
- Σε ποιες περιπτώσεις αισθάνεστε αποτυχία μέσα στην τάξη μας; Τι προηγείται συνήθως;
- Πως αλλιώς θα περιγράφατε αυτά που αισθάνεστε, όταν εμφανίζεται το πρόβλημα [...];
- Υπάρχει κάτι που σας φοβίζει; Τι είναι αυτό που σας κάνει να αισθάνεστε έτσι;
- Ποια πρόσωπα (ποιες πλευρές) εμπλέκονται στο κάθε ζήτημα που αναφέρετε;
- Με ποιον τρόπο χειρίζεται η κάθε πλευρά μέχρι τώρα το κάθε ζήτημα; Τι κάνει;

Σε ασάφειες ή γενικότητες:

- Μπορείτε να δώσετε ένα παράδειγμα για το ζήτημα που αναφέρετε;
- Αυτό που λέτε, με ποιον τρόπο ακριβώς αποτελεί πρόβλημα για εμάς;

- Από που προκύπτει / συμπεραίνετε αυτό που λέτε αυτή τη στιγμή;
- Πως να ονομάσουμε εύστοχα αυτό που μόλις περιγράψατε;
- Πως αυτό που είπατε αποτελεί απάντηση στο ερώτημα [...];

Σε άρνηση ή αντίσταση:

- Ποια θεωρείτε ότι είναι τα θετικά (τα καλά) στοιχεία της τάξης μας;
- Ποια πιστεύετε ότι είναι τα «όχι και τόσο θετικά στοιχεία» της τάξης μας;
- Αν δεν υπάρχει κάποιο πρόβλημα, τι θα θέλατε να βελτιώσουμε στην τάξη μας;
- Αν είχατε μεγάλη δύναμη [...], τι θα αλλάζατε στη λειτουργία της τάξης μας;
- Αν είχατε μεγάλη δύναμη [...], τι θα αλλάζατε στους καθηγητές του σχολείου;
- Αν είχατε μεγάλη δύναμη [...], τι θα αλλάζατε στους/στις συμμαθητές/-ριές σας;
- Όταν λέτε ότι δεν ξέρετε (ή ότι όλα είναι καλά), πως αισθάνεστε μέσα σας;
- Για παράδειγμα, αισθάνεστε απολύτως σίγουροι (ή καλά) όταν το λέτε αυτό;
- Λέτε ότι δεν ξέρετε! Θα θέλατε να μάθετε λοιπόν; Όταν θέλω να μάθω, ρωτάω:
- Αν ρωτούσαμε λοιπόν άλλους [καθηγητές κ.λπ.], ποιο πρόβλημα θα ονόμαζαν;
- Για ποιο λόγο πιστεύετε ότι θέλω να κάνουμε αυτή τη συζήτηση;

Σημειώσεις, προσαρμογές, παρατηρήσεις:
